

ВІДГУК

офіційного опонента на кандидатську дисертацію І. І. Палкіної
«Жанроутворення у рок-мистецтві: міжвидові та внутрішньовидові
взаємодії», представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
(спеціальність 26.00.01 «Теорія та історія культури»)

Позитивна налаштованість до ґрунтовного вивчення рок-культури з боку представників різних наукових галузей спостерігається, як така, приблизно протягом двох останніх десятиліть. Сучасний стан дослідження року все ще можна характеризувати як торування перших непевних стежинок у розмаїтті стильових та підстильових, жанрових та піджанрових розгалужень. Вагомий доказ тому — аморфний стан, у якому перебуває категоріальний апарат означеної галузі досліджень. Саме з цієї причини кожна нова праця, здійснена з метою впорядкування існуючого у сфері рок-культури термінологічного плюралізму, має велику цінність і здійснює вагомий внесок у тривалий, непростий процес кристалізації теоретичних понять. В означеному контексті безперечно *актуальність* має дисертація Ірини Ігорівни Палкіної «Жанроутворення у рок-мистецтві: міжвидові та внутрішньовидові взаємодії», яку безперечно можна назвати «піонерською».

Обрана тема поставила дослідницю перед необхідністю прокладення власного «курсу» в надзвичайно ліквідному проблемному полі. Крім невизначеності й наявної взаємозамінності понять стилю та жанру по відношенню до окремих рок-течій, аналогічна синонімічність має місце і відносно явища року в цілому. «Нерідко спостерігаємо у дослідницьких працях випадки безпосередньої тотожності понять “жанр” і “стиль” — щодо масового мистецтва загалом і рок-музики зокрема,» — справедливо зазначає І. І. Палкіна (с. 39 дисертації). Ситуація ускладнюється й варіативним тлумаченням категорії жанру в сучасному академічному музикознавстві, що великою мірою гальмує процес екстраполяції відповідної методології у площину року. Окреслена проблема має свої вагомі причини, одну з яких —

мабуть, найвагомішу — дисертантка цілком слушно висвітлює. Це — мистецький контекст XX-XXI століть, з його плюралізмом та інтенсивними еволюційними процесами у царині стилів, напрямів, жанрів, і, відповідно, у сфері спеціальної термінології.

Дослідження процесів жанроутворення у рок-мистецтві ускладнюється також його специфічною особливістю, що справедливо позиціонується дисертанткою як базова. Мається на увазі *синкретична* природа року, яка на певній стадії розвитку переростає у *синтетизм*. У зв'язку зі специфікою обраної теми проблему синкретизму-синтетизму дослідниця цілком логічно розглядає суто у жанрово-стильовій площині. Проте варто додати, що згаданий синтетизм поширюється й на інші аспекти року, виявляючи себе навіть на концептуально-змістовому рівні. Аналіз, а тим більше класифікація подібних феноменів зазвичай гальмується своєрідним «спротивом матеріалу»: досліджуване явище є до такої міри цілісним, монолітним, що в певному розумінні видається неподільним. У даній системі важко диференціювати окремі компоненти. Приміром, виконавська культура року є водночас і мистецтвом, і типом поведінки, адже «важливим елементом рок-культури є емоційний вплив, безпосереднє вираження почуттів музиканта та публіки. Звідси й ставлення до музики не стільки як до самостійного мистецтва, скільки як до форми колективного напруженого емоційного досвіду» (с. 22).

Попри відчутний «спротив матеріалу», І. І. Палкіною здійснена вдала спроба його впорядкування. Дисертація відзначається прозорою й переконливою логікою викладення ключових положень роботи. Так, у підрозділі 1.1 вичерпно подано загальну «драматургію» рок-дискурсу – від негативно-критичних статей у періодиці радянських часів та підпільного «самвидаву» до серйозних соціологічних, психолого-педагогічних, мистецтвознавчих наукових розвідок. У підрозділі 1.2 вірно й доречно наголошено на необхідності оперування категорією «рок-мистецтво» — вулжчим, ніж «рок-культура», проте ширшим за поняття «рок-музика», і

відтак — цілком придатним до потреб конкретного культурологічного дослідження.

Синкретичне коріння рок-мистецтва закономірно призводить до акцентуації важливої специфічної риси рок-жанрів — їхньої синтетичності, зумовленої відповідною соціокультурною генезою (підрозділ 1.3 «Жанрові та стильові параметри рок-музики»). Більше того: означена позиція проходить лейтмотивом крізь усю роботу. Дисертантка слушно підкреслює нерозривний зв'язок рок-жанрів з тими соціально-побутовими умовами, що їх закономірно породжують: «Соціокультурне начало рок-музики настільки потужне, що не дозволяє цілком виривати її з контексту, повністю оминаючи фактори впливу на суспільство та наявності рок-середовища...» (с. 23).

Далі послідовно розглянуті внутрішньовидові (Розділ 2) та міжвидові (Розділ 3) процеси жанроутворення. Авторка дисертації не лише переконливо доводить, що жанрова класифікація та методологія, розроблені академічною практикою, цілком органічно транспонуються у проблемне поле рок-мистецтва, але й успішно використовує загальні методи академічного аналізу: «...на наш погляд, повністю нехтувати класичними категоріями не варто, тим паче по відношенню до масової музики, де засоби музичної виразності не зазнали кардинальних змін...» (с. 42-43).

У *Розділі 2* «Внутрішньовидові взаємодії у процесах жанроутворення в рок-музиці» І. І. Палкіна послідовно демонструє, як рок-мистецтво, внаслідок властивої йому інтегративності, абсорбує надбання академічного музичного мистецтва та фольклору, розширює таким чином свій стильовий спектр, стимулюючи народження жанру концептуального альбому. *Розділ 3* «Міжвидові процеси жанроутворення у рок-мистецтві» присвячено розкриттю синтетичного, «ансамблевого» потенціалу рок-мистецтва, результатом чого стали мелодекламаційний жанр, рок-опера, рок-ораторія та рок-вистава.

Як позитивні напрацювання, що мають велике значення для подальшого дослідження рок-мистецтва, виокремимо ряд наступних висвітлених у роботі положень:

- думка стосовно недоречності застосування жанрового означення «рок-опера» до ряду концептуальних альбомів: «На наш погляд, рок-опера неможлива без театральної постановки (сценічного втілення). У випадку відсутності сценічно-театральної компоненти, подібний рок-твір доречно віднести до жанру рок-альбому» (с. 135, виноска 39);
- позиція щодо рок-музики як джерела відповідної культури: «Рок-музика та сформована навколо неї рок-культура...» (с. 9); «Рок-музика стала початком своєї рок-культури, що мала свої специфічні особливості» (с. 14); «Найбільшій увазі феномену року приділяють соціологи та культурологи, адже рок-мистецтво стало ядром потужної рок-культури» (с. 17); «...рок-музика сприяла зародженню певної моди, всередині якої розвивалися специфічні смаки щодо образотворчого мистецтва та літератури...» (с. 20);
- твердження, що «рок не є “музикою фону”» (с. 43) та акцентування уваги на міркуванні В. Сирова щодо необхідності розведення понять поп- та рок-музики;
- слушне міркування: «Опера початково — це синтез театру і музики. І синтез драматургії та рок-музики був неминучим, оскільки всі попередні стилі рок-музики вже містили в собі якісь елементи театралізації, великоформатності, концептуальності, тобто, всього того, що в рок-опері і з’явилося» (с. 134);
- важливе спостереження щодо взаємних інтегративних процесів у роковому та академічному мистецтві: «Зворотній інтегративний шлях, а саме — залучення рок-складової до драматичного театру — призвів до появи жанру рок-вистави» (с. 160); «Таким чином, рок-мелодекламація, рок-опера та рок-вистава є презентантами процесів

оновлення за допомогою рок-стилю класичних жанрів, у яких позамузичні компоненти... є домінуючими» (с. 161).

Особливо хотілося б відзначити коректність обраного дисертанткою методологічного підходу до жанрової диференціації («жанрова ідентифікація творів рок-мистецтва має відбуватися шляхом визначення одного або кількох жанрів-першоджерел, форми твору та виконавського складу» (с. 45)), а також — акцентуацію факту зумовленості жанрової генези існуючою стильовою палітрою.

Поряд із наведеними позитивними здобутками дисертації І. І. Палкіної слід звернути увагу на ряд певних невідповідностей.

У Вступі до роботи наголошується, що «основним аналітичним матеріалом дослідження слугували українські твори рок-мистецтва», а «зразки європейського і американського року залучено у якості контрольного матеріалу» (с. 5). Воднораз І. І. Палкіна застосовує наступний алгоритм дослідження: презентуючи певний жанр рок-мистецтва, спочатку розглядає його народження у сфері класичного — західноєвропейського року, після чого демонструє наявність даного жанру в Україні, наводячи конкретні приклади. У зв'язку з цим постає *питання*: якщо самий процес жанроутворення (що є, власне, предметом дослідження) ілюструється західноєвропейським матеріалом, чому твори українських рок-музикантів оголошено основним матеріалом?

Наступне *запитання* є дочірнім по відношенню до попереднього.

Оскільки у підрозділі 3.1.2 «Літературно-музичні тандеми поетів та рок-музикантів (український контекст)» жанр мелодекламації ілюструється виключно на українському матеріалі, він виглядає як суто український рок-жанр. Якщо мелодекламування є феноменом мистецтва, розвинутим виключно на теренах України, чому на даному факті взагалі не наголошується (адже тема роботи — жанроутворення, генеза жанру)? Аналогічне *запитання* викликає й підрозділ 3.2.3 «Рок-вистава: специфіка

жанру», де також використовується суто український матеріал: незрозумілими є витoki жанру.

Запитання стосовно окремих аспектів роботи:

1. На с. 150 начебто перераховуються «закономірності жанру» рок-опери, проте авторка робить наступний несподіваний висновок: «Таким чином, за основними жанровими показниками рок-опера відповідає жанру академічної опери» (с. 151). Власне ж специфіка рок-опери визначається лише «її приналежністю до масової музики ХХ століття» (там само). Втім, хотілося б детальніше з'ясувати характерні ознаки рок-опери як жанру.

2. Торкаючись специфічних засобів виразності, що відіграють важливу роль в процесах жанроутворення, дисертантка лише побіжно торкається такої важливої виразної компоненти року, як блюзова ладовість, блюзова інтонаційна основа. Якою мірою, на думку автора, означена компонента є визначальною для жанрів рок-мистецтва?

Хотілося б також висловити *зауваження* з приводу деяких побіжних висловлювань І. І. Палкіної стосовно західноєвропейського та російського року.

1) С. 16: «Такий підвищений інтерес з боку літературознавців зумовлений, на наш погляд, специфічною особливістю російського року — акцентуацією на поетичній складовій рок-твору». На наш погляд, стереотипне уявлення про домінанту вербального начала як особливість виключно російського року свого часу великою мірою було викликане загальною поганою обізнаністю (з причини мовного бар'єру) з текстовим матеріалом потужного пласту західного арт-року, психоделії і навіть металу. Саме дані напрямки, де слово відіграє не менш виразну роль, послужити витокami для відповідного російського аналогу.

2) С. 20, виноска 9: «Також російські дослідники ототожнюють напрямок року з омонімічним російськомовним “роком” (тобто долею, фатумом), що, можливо, має правильне смислове навантаження, але точно ніяк не стосується етимології поняття рок-музики». Якщо ототожнення й має

місце у російській дослідницькій літературі, воно завжди несе образне, метафоричне навантаження. З даного ж тексту складається враження фактичного нав'язування слову «рок» російського етимологічного коріння.

3) С. 102: «Нинішній російський рок позбавлений важкого (так званого фірмового рокового) звучання та тембральних експериментів, що зумовлено кількома причинами...». Дане твердження є невірним. Важкий метал у Росії надзвичайно розвинений (кілька десятків гуртів склали б далеко не повний перелік). Уявлення ж про сучасний російський рок виключно як про продовження лінії «ДДТ» — «Аквариум» — «Кино» — «Машина времени» великою мірою спричинені назвою даного окремого напрямку — «русский рок», що й провокує на подібні узагальнення.

Висловлені запитання й зауваження не применшують вагомості значення новаторського дослідження І. І. Палкіної. Зміст дисертації вповні відповідає спеціальності 26.00.01 — теорія та історія культури. Автореферат у представленому вигляді вичерпно розкриває авторську концепцію. Кількість публікацій у фахових виданнях та апробація матеріалів дисертації на міжнародних і всеукраїнських конференціях наявні відповідно до існуючих норм. Хочеться сподіватися, що даний дослідницький напрямок, як актуальний і безперечно очікуваний, буде успішно продовжено.

Отже, дисертація Ірини Ігорівни Палкіної «Жанроутворення у рок-мистецтві: міжвидові та внутрішньовидові взаємодії» має всі підстави бути оціненою як самостійне, завершене дослідження, що відповідає кваліфікаційним вимогам ДАК МОН України до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата наук, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 — теорія та історія культури.

Кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри музикознавства
та інструментальної підготовки
ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського

Зразок підпису
Засвідувати
Відділ кадрів
20103
2017
Н. В. ЛІВА